

TA'LIM JARAYONIDA FANLARARO KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN INTEGRATIV YONDASHUV TAHLILI

Egamberdiyev Muxriddin Muxammad o'g'li

Osiyo Xalqaro universiteti magistri

Annotatsiya: *Ushbu maqolada ta'lim jarayonida fanlararo kompetensiyalarni shakllantirishga yo'naltirilgan integrativ yondashuvning nazariy asoslari va amaliy ahamiyati tahlil qilinadi. Muallif integratsiyalashgan ta'lim modeli orqali o'quvchilarning tizimli fikrlash, muammolarni kompleks hal etish va turli fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglash ko'nikmalarini rivojlantirish masalalariga e'tibor qaratadi. Shuningdek, maqolada fanlararo integratsiyani ta'lim jarayoniga joriy etishning samarali usullari, pedagogik shart-sharoitlari hamda innovatsion metodlar yoritilgan. Tadqiqot natijalari integrativ yondashuv o'quvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.*

Kalit so'zlar: *Integrativ yondashuv, fanlararo integratsiya, kompetensiya, ta'lim jarayoni, innovatsion metodlar, tizimli fikrlash, pedagogik texnologiyalar, o'quv faoliyati, kompleks yondashuv, ta'lim samaradorligi.*

Kirish

Zamonaviy globallashtirish sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan asosiy talab – bu shaxsni har tomonlama rivojlantirish, uni turli hayotiy vaziyatlarda mustaqil fikrlay oladigan, muammolarni kompleks hal eta oladigan va ijtimoiy moslashuvchan shaxs sifatida shakllantirishdan iborat. An'anaviy predmetga yo'naltirilgan o'qitish modeli bu ehtiyojlarni to'liq qondira olmayapti. Shu sababli ta'lim jarayonida fanlararo integratsiyaga asoslangan yondashuvlarga ehtiyoj ortib bormoqda [1].

Fanlararo kompetensiyalar – bu o'quvchilarning turli fanlarga oid bilim, ko'nikma va malakalarni uyg'unlashtirgan holda qo'llay olish qobiliyatidir. Bunday kompetensiyalar zamonaviy jamiyatda muhim ahamiyatga ega bo'lib, ular tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish, axborot bilan ishlash va kommunikativ faoliyatni o'z ichiga oladi. Integrativ yondashuv esa aynan shu kompetensiyalarni shakllantirishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'ladi. [2]

Mazkur maqolaning maqsadi – ta'lim jarayonida fanlararo kompetensiyalarni rivojlantirishda integrativ yondashuvning nazariy asoslari va amaliy samaradorligini tahlil qilishdan iborat.

Metodologiya

Ta'lim jarayonida integrativ yondashuvni amalga oshirish bir necha muhim didaktik tamoyillarga asoslanadi. Avvalo, fanlararo bog'liqlik tamoyili asosida o'quv materiallari o'zaro uyg'unlashtiriladi. Ikkinchidan, tizimlilik tamoyili orqali bilimlar bir butun konseptual tizim sifatida beriladi. Uchinchidan, amaliy yo'naltirilganlik tamoyili o'quvchilarning bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llashga undaydi. Shuningdek, faoliyatga yo'naltirilgan yondashuv o'quvchilarning mustaqil izlanishi, tadqiqotchilik faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. [3]

Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi:

- **Nazariy tahlil** – pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlarni o'rganish orqali integrativ yondashuvning mazmun-mohiyati ochib berildi.
- **Qiyosiy tahlil** – an'anaviy va integrativ o'qitish yondashuvlari o'zaro solishtirildi.
- **Kuzatish metodi** – integratsiyalashgan dars jarayonlari tahlil qilindi.
- **Pedagogik tajriba** – o'quv jarayoniga integrativ metodlarni joriy etish orqali natijalar o'rganildi.
- **So'rovnoma va diagnostika** – o'quvchilarning fanlararo kompetensiyalari rivojlanish darajasi aniqlashtirildi.

Tadqiqot obyekti sifatida umumta'lim maktablaridagi o'quv jarayoni olindi, predmeti esa integrativ yondashuv asosida fanlararo kompetensiyalarni shakllantirish jarayoni hisoblanadi.

Natijalar

Integrativ yondashuvni amaliyotga joriy etishda turli pedagogik texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Jumladan, muammoli o'qitish, loyiha asosida ta'lim, STEAM yondashuvi, interfaol metodlar, keys-stadi usullari o'quvchilarda fanlararo kompetensiyalarni shakllantirishda samarali hisoblanadi. Masalan, loyiha asosida o'qitishda o'quvchilar bir vaqtning o'zida matematika, informatika, tabiiy fanlar va ijtimoiy fanlar bo'yicha bilimlarini uyg'unlashtirib, aniq muammoni hal qilishga yo'naltiriladi [4].

Tadqiqot natijalari integrativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni quyidagi ijobiy o'zgarishlarni yuzaga keltirishini ko'rsatdi:

Birinchi, o'quvchilarning **bilimlarni tizimli o'zlashtirish darajasi oshdi**. Turli fanlar o'rtasidagi bog'liqlikni anglash orqali ular bilimlarni yaxlit holda qabul qila boshladi.

Ikkinchi, **tanqidiy va kreativ fikrlash ko'nikmalari rivojlandi**. Integrativ topshiriqlar o'quvchilarni muammoni bir nechta nuqtai nazardan tahlil qilishga undadi.

Uchinchidan, **muammoli vaziyatlarni hal qilish qobiliyati shakllandi.** Loyiha va keys-stadi asosidagi mashg'ulotlar orqali o'quvchilar real hayotiy vaziyatlarga yaqin sharoitda ishlash imkoniyatiga ega bo'ldi.

To'rtinchidan, **kommunikativ kompetensiyalar rivojlandi.** Jamoaviy ishlash jarayonida o'quvchilar o'z fikrini asoslash, boshqalarni tinglash va hamkorlik qilishni o'rgandi.

Beshinchidan, **o'quv motivatsiyasi oshdi.** Integratsiyalashgan darslar o'quvchilar uchun qiziqarli va mazmunli bo'lib, ularning o'qishga bo'lgan qiziqishini kuchaytirdi.

Natijalar shuni ko'rsatdiki, integrativ yondashuv qo'llanilgan sinflarda fanlararo kompetensiyalar shakllanish darajasi an'anaviy ta'limga nisbatan sezilarli darajada yuqori bo'ldi.

Muhokama.

Bundan tashqari, integrativ yondashuv o'qituvchidan ham yuqori darajadagi kasbiy kompetensiyani talab etadi. O'qituvchi nafaqat o'z fani doirasida, balki boshqa fanlar bilan bog'liqlikni ham chuqur tushunishi, darslarni integratsiyalashgan shaklda loyihalashi lozim. Bu esa pedagogning metodik mahorati, kreativ fikrlashi va innovatsion yondashuvini rivojlantirishni talab qiladi.

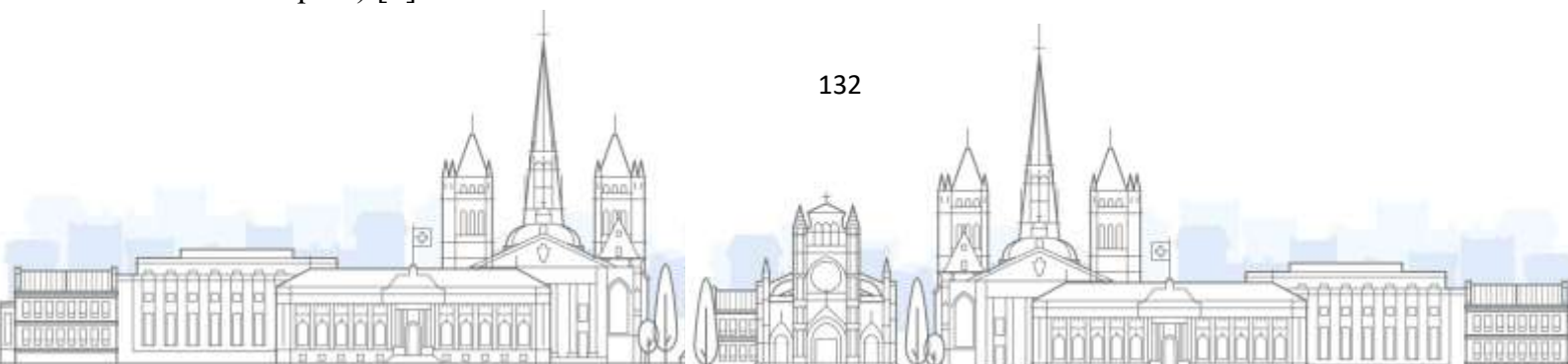
Tahlillar shuni ko'rsatadiki, integrativ yondashuv asosida tashkil etilgan ta'lim jarayonida o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi yuqori bo'ladi, ular o'z fikrini erkin ifodalay oladi, muammolarga kompleks yondashadi va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, bunday yondashuv o'quvchilarning motivatsiyasini oshiradi, ta'lim jarayonini qiziqarli va mazmunli qiladi [5].

Olingan natijalar integrativ yondashuvning ta'lim samaradorligini oshirishdagi muhim rolini tasdiqlaydi. Bu yondashuv o'quvchilarda bilimlarni alohida fragmentlar sifatida emas, balki yagona tizim sifatida shakllantirish imkonini beradi. Shu bilan birga, u o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Biroq integrativ yondashuvni amaliyotga joriy etishda ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, o'qituvchilarning metodik tayyorgarligi yetarli darajada emasligi, o'quv dasturlarining qat'iyiligi, baholash tizimining integrativ kompetensiyalarni to'liq aks ettirmasligi kabi omillar bu jarayonni murakkablashtiradi [6].

Shu sababli quyidagi takliflar ilgari suriladi:

- o'qituvchilarni integrativ yondashuv asosida ishlashga tayyorlash;
- o'quv dasturlarini moslashtirish va fanlararo bog'liqlikni kuchaytirish;
- baholash tizimini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish;
- zamonaviy pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish (STEAM, loyiha metodi va boshqalar) [7]/

Xususan, integrativ yondashuv ta'lim tizimini modernizatsiya qilishning muhim vositasi bo'lib, u o'quvchilarning kelajakdagi kasbiy va ijtimoiy faoliyatiga puxta tayyorgarlik ko'rishiga xizmat qiladi.

Xulosa. Tadqiqot natijalariga asoslanib shuni xulosa qilish mumkinki, ta'lim jarayonida fanlararo kompetensiyalarni shakllantirishda integrativ yondashuv yuqori samaradorlikka ega. U o'quvchilarda tizimli fikrlashni rivojlantiradi, bilimlarni amaliyot bilan bog'laydi va ularni mustaqil hayotga tayyorlaydi. Shu bois mazkur yondashuvni ta'lim tizimida keng joriy etish va metodik jihatdan takomillashtirish dolzarb vazifa hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
2. N. Muslimov. Kasbiy kompetentlik va uni shakllantirish asoslari. – Toshkent.
3. R. Ishmuhamedov. Innovatsion pedagogik texnologiyalar. – Toshkent.
4. J. Yo'ldoshev S. Usmonov. Pedagogik texnologiya asoslari.
5. U. Tolipov. Umumiy pedagogika. – Toshkent.
6. B. Ziyomammedov. Pedagogika. – Toshkent.
7. A. Avloniy. Turkiy guliston yoxud axloq.

